

SAMENVATTING

Deze studie richt zich op de meest winstgevende fase van de theehandel van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) met China. Daarbij komen vragen aan bod zoals waarom en hoe in 1757 de theehandel uit handen van de Hoge Regering in Batavia werd genomen en onder de supervisie werd gesteld van de nieuw opgerichte Chinasche Commissie in Amsterdam. Daarnaast wordt in detail verklaard welke factoren hebben bijgedragen aan de fenomenale groei en het plotselinge verval van deze handel in het voorlaatste decennium van de achttiende eeuw.

Hoofdstuk Een behandelt de voorbereidingen voor de directe vaart op China en de oprichting van de Chinasche Commissie. De leiding over de directe vaart was bij de Chinasche Commissie in goede handen. De commissie vaardigde enkele strikte en zeer gedetailleerde instructies uit voor de deelnemers aan de handel, waarin hun functies en bevoegdheden duidelijk werden omschreven om op deze manier te bewerkstelligen dat zij met elkaar konden samenwerken. Bovendien specificeerde de commissie haar bestellingen van thee en gaf de kamers de opdracht om de schepen naar China van handelsgoederen en fondsen te voorzien.

Hoofdstuk Twee beschouwt de rol van de Hoge Regering in Batavia in de directe vaart op China. De bijdrage van de Hoge Regering was aanzienlijk en daardoor kreeg zij de rol toebedeeld om de directe vaart op China te ondersteunen door allerlei soorten diensten aan te bieden en te leveren om ervoor te zorgen dat het beleid van de Chinasche Commissie succesvol was. Als we in aanmerking nemen hoeveel de Hoge Regering bijdroeg aan de handel op China, vielen de voordelen die zij ontving uit de directe vaart op China magertjes uit.

Hoofdstuk Drie richt zich op de manier waarop de VOC de handel in thee in Canton bedreef. Er wordt aandacht besteed aan de theesoorten waarin de VOC handelde, de handelaren die deze theesoorten leverden en de manier waarop de vertegenwoordigers van de VOC de thee inkochten. De theesoorten waarin de VOC handelde bestonden uit zwarte en groene thee; van deze was zwarte thee de grote favoriet. De Hong handelaren, de winkeliers, en de klerken van de Hong handelaren traden op als agenten die de VOC-theesoorten leverden. De voornaamste wijze van inkoop van de VOC-thee verliep volgens een contract met de reguliere handelspartners van de Compagnie. Er waren nog twee andere manieren van inkoop: in het naseizoen, wanneer de schepen van de Compagnie vertrok-

ken waren, werd thee ingekocht maar ook vond inkoop van extra thee op de vrije markt plaats tijdens het handelsseizoen. Beide manieren waren een onontbeerlijke aanvulling op de inkoop volgens een contract.

In Hoofdstuk Vier worden drie representatieve gebeurtenissen behandeld die illustreren hoe verwarrend de verstandhouding tussen de Europese handelaren, de Chinese autoriteiten en de regering van Macao vaak was. De Nederlanders in Canton waren zich er goed van bewust dat het noodzakelijk was een goede relatie met de Chinese handelaren te onderhouden en op goede voet te blijven staan met de mandarijnen. Met de andere Europese handelaren concurreerden ze en in het dagelijkse leven raakten ze eerder met hen in conflict dan dat ze met hen samenwerkten. Ze bleven nauw in contact staan met de regering van Macao, of ze nu in Macao verbleven tijdens het stille seizoen of dat ze zaken met haar deden wanneer ze in Canton waren.

Hoofdstuk Vijf behandelt de verkoop van de VOC-thee in Europa. Een vergelijking van de verkoop van thee in de Republiek der Nederlanden door de VOC gedurende de volle tijd dat de Compagnie op China handelde toont aan dat de periode tussen 1757 en 1781 een uitzonderlijke was, waarin elk seizoen gemiddeld 3.316.808 pond thee uit Canton werd ingevoerd, waarop gemiddeld een winst van 94 procent werd behaald. De binnenlandse distributie van de VOC-thee was een gecentraliseerd en relatief eenvoudig netwerk, dat zeer voordelig voor de VOC uitviel. Omdat de binnenlandse markt voor thee in de Republiek klein was, hielp de heruitvoer van de VOC-thee door Nederlandse handelaren naar andere Europese landen het overschot hierin wegwerken.

Hoofdstuk Zes vergelijkt de interne en externe factoren die aanvankelijk de handel van de VOC in thee tot een groot succes maakten en vervolgens tot een abrupt einde brachten.

Na de reorganisatie trok de daaruit ontstane directe vaart op China meteen voordeel van de directe betrokkenheid van het bestuur van de Chinasche Commissie. De effectievere organisatie van de zaken door de vertegenwoordigers van de Compagnie in China en de bemanning van de schepen op de China-vaart had daar ook een goede uitwerking op. Alle dienaren van de Compagnie werkten nauw samen met elkaar ten dienste van deze specifieke handel en Batavia bleef bijdragen aan het succes van de onderneming in Canton. De belangen van de Compagnie werden op een buitengewoon bevredigende manier gediend door voldoende verkopen van verse thee op de Compagnies veilingen in Nederland.

Deze fenomenale stijging in de Nederlandse handel in thee met China was ook onlosmakelijk verweven met andere externe factoren die waren

ingebed in specifieke politieke, sociale en economische ontwikkelingen zowel in Europa als in China gedurende de tweede helft van de achttiende eeuw.

Hun politiek van neutraliteit in de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) gaf de Nederlanders de gelegenheid voordeel te trekken uit de gunstige oorlogscondities en hun handel uit te breiden. Het nieuwe bestuur van de China-handel werd tijdens de eerste jaren van deze oorlog in werking gesteld. De handel van de VOC in thee steeg gestaag en bleef meer dan twintig jaar bloeien.

Een steeds toenemend aantal van theedrinkers in de Republiek was noodzakelijk voor een gestage groei in de theeconsumptie. Tegelijkertijd stimuleerde en garandeerde de sterke demografische groei in de buurlanden de wederuitvoer van de VOC-thee.

De tweede helft van de achttiende eeuw was een tijdperk van opmerkelijke bloei in China. De handel van de Chinezen met de Westerlingen in Canton profiteerde van de kracht van de Chinese economie. Tot de vooravond van de Eerste Opium Oorlog (1839-1842) bleef Canton de Westerse vraag naar thee voldoen.

In zijn ruim tienjarig bestaan vanaf 1760 functioneerde de Co-hang niet altijd even goed, maar de theehandel van de VOC werd er niet echt door gehinderd. Na zijn opheffing aan het begin van 1771 handelden de Europese handelaren weer vrijelijk met hun Chinese handelspartners tot de Co-hang in 1782 opnieuw werd ingesteld.

De desastreuze Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) bracht de bloeiende Nederlandse theehandel in Canton echter tot een abrupt einde. De VOC schepen op de Chinese vaart leden onder de aanvallen van de Britten. Dit leidde tot een sterke achteruitgang van de export van thee uit Canton voor de Nederlandse markt. In de jaren 1781-1782 arriveerden er geen schepen uit de Republiek in Canton.

In de jaren tachtig van de achttiende eeuw werd de toestroom van concurrenten naar Canton steeds groter. Zij vormden een ernstige bedreiging voor de theehandel van de Compagnie, maar de positie van de VOC werd onherstelbaar beschadigd door de invoering van de Britse *Commutation Act* in 1784. Het doel van deze *Act* was het wegnemen van elke reden om thee van het Continent naar Groot-Brittannië te smokkelen. Als gevolg daarvan werd de Nederlandse inspanning om een aandeel te behouden in de winsten die gemaakt werden op de Britse thuismarkt onmogelijk gemaakt.

